

Over de status van *Digitalis purpurea* L. in een deel van oostelijk Friesland

D. T. E. van der Ploeg
(Sneek)

Inleiding

In de opeenvolgende drukken van de Flora van Nederland ziet men een langzaam veranderende opvatting betreffende de status van *Digitalis purpurea* in het noorden van het land:

- Heukels–Wachter (1934) vermeldt: ‘Vrij algemeen in Kr. en S.; elders vaak verwilderd (b.v. in Friesland)’;
- Heukels–Van Ooststroom (1956): ‘Wild in Kr. en S.; elders waarschijnlijk steeds verwilderd’;
- Van der Meijden c.s. (1983): ‘. . . elders verwilderd en min of meer ingeburgerd’.

Gepoogd zal worden aan te tonen dat het vingerhoedskruid in althans een deel van oostelijk Friesland beter als een indigene soort kan worden beschouwd.

Reeds meer dan tweehonderd jaar op dezelfde vindplaats

Slechts in weinig gevallen is het mogelijk het voorkomen van een plantesoort gedurende meer dan twee eeuwen op exact dezelfde vindplaats aan te tonen. Van *D. purpurea* is met zekerheid bekend dat de plant in Friesland gedurende meer dan tweehonderd jaar op dezelfde plaats groeide.

- 1781: David de Gorter vermeldt in zijn Flora VII Provinciarum Belgii Foederati indigena, p. 169, dat *D. purpurea* groeit 'in een Bosch tusschen 't Huis ter Heide en Bergum in Friesland'. Wanneer De Gorter de vindplaats ontdekt heeft is niet bekend. In het Rijksherbarium is in het herbarium De Gorter een exemplaar van *D. purpurea* aanwezig, maar zonder vermelding van vindplaats en datum.
- 1840: J.J. Bruinsma, Flora Frisica, p. 97: 'tusschen Huis ter Heide en Bergum, aan den rijdweg, in de onderwallen en op de aangrenzende landen'. In een noot vermeldt Bruinsma nog: 'Op de zelfde plaats, waar de *G. D. purpurea* in het midden der vorige eeuw heeft gevonden, is dezelve thans nog aanwezig'.
- 1869: K. Bisschop van Tuinen verzamelt *D. purpurea* op de bekende plaats (coll. Rijksherbarium).
- 1925: Koopmans & Koopmans-Forstmann (1927) verzamelen weer op dezelfde plaats *D. purpurea*.
- 1930-1983: Sedertdien kon ik de plant elk jaar op de bekende plek in meestal vele exemplaren waarnemen.

Mag men hier van een verwilderde plant spreken? Verwilderen veronderstelt een eerder gekweekt zijn. Het lijkt echter zeer moeilijk aanneembaar dat hier in het midden der achttiende eeuw ver van menselijke bewoning verwijderd *Digitalis* zou zijn gekweekt. Dit geldt ook voor eventuele cultuur als geneeskruid.

De groeiplaats

D. purpurea groeit op de genoemde vindplaats, maar ook in een ruimere omgeving rondom het Bergumer Meer, op natuurlijke groeiplaatsen. We vinden de plant langs randen van eikenhakhoutbosjes en op de zogenaamde boswallen, verhoogde perceelsscheidingen, begroeid met onder andere eiken. Vooral na kaalslag verschijnen de grote rozetten en in de zomer de prachtige bloeistengels.

De bosjes en boswallen zijn gelegen op kalkarme zand- of leemgronden. Men vindt hier ook vaak *Cytisus scoparius* (= *Sarothamnus scoparius*) en na kaalslag uiteraard *Chamerion angustifolium* en *Senecio sylvaticus*.

Fig. 1. De verspreiding van *Digitalis purpurea* L. in Europa. Gearceerd is het oorspronkelijke areaal; tussen de dikke en de stippellijn ligt het gebied waar de soort vaker adventief voorkomt; het gebied tussen de dikke en de dunne lijn wordt beschouwd als het neofytische areaal.

Beschouwing

De opvatting dat *D. purpurea* in het noorden van Nederland een verwilderde plant zou zijn werd voor het eerst geuit door Van Soest (1923). Waarschijnlijk kende Van Soest de mededeling van De Gorter niet en waren hem de rijke vindplaatsen rond het Bergumer Meer niet bekend.

Bestudeert men de verspreidingskaart van *D. purpurea* in 'Hegi' (fig. 1), dan blijkt dat ook hier Noord-Nederland niet tot het oorspronkelijke areaal van het vingerhoedskruid wordt gerekend (Hartl, 1966). De kaart bij Hegi schijnt te zijn ontleend aan een studie van Werner (1964) over de verspreiding van de *Digitalis*-soorten. Wat Nederland betreft, blijken de bronnen van Werner zich evenwel te beperken tot het artikel van Van Soest (1923) en de Flora van Nederland (Heukels – Van Oostroom, 1956). Veel bewijskracht voor de opvatting dat het vingerhoedskruid in Friesland steeds verwilderd zou zijn, valt hieraan dus niet te ontleen.

Christiansen (1953) noemt voor Sleeswijk-Holstein vrij veel vindplaatsen op de 'Geest', een landschap dat zeer veel overeenkomst vertoont met de Friese vindplaatsen en hij beschouwt hier de 'Urwüchsigkeit' als waarschijnlijk. De eerste vermelding voor

Sleeswijk-Holstein was van 1780. Van Dieken (1970) noemt voor Oost-Friesland als oudste vindplaats Friedeburg (1800) 'auf den Wällen der Kämpe', dat wil zeggen op boswallen.

Conclusie

Digitalis purpurea mag in oostelijk Friesland niet worden beschouwd als een plant die (recentelijk) uit tuintjes is verwilderd. Wel treedt verwilderen zo nu en dan op, maar dit is steeds een tijdelijk verschijnsel. Er is reden om aan te nemen dat het vingerhoedskruid in het bovenomschreven gebied op geheel natuurlijke vindplaatsen in het Digitali-Epilobietum al eeuwenlang voorkomt.

Literatuur

- Bruinsma, J.J., 1840. Flora fristica. Leeuwarden.
Christiansen, W., 1953. Neue kritische Flora von Schleswig-Holstein. Rendsburg.
Dieken, J. van, 1970. Beiträge zur Flora Nordwestdeutschlands. Jever.
Gorter, D. de, 1781. Flora VII Provinciarum Belgii Foederati indigena. Haarlem.
Hartl, G., 1966. Scrophulariaceae, in G. Hegi, Illustrierte Flora van Mitteleuropa VI/1, 2. Aufl. München.
Heukels-Van Ooststroom, 1956. Flora van Nederland, 14e druk. Groningen.
Heukels-Wachter, 1934. Flora van Nederland, 11e druk. Groningen.
Koopmans-Forstmann, D. & A.N. Koopmans, 1927. Het Vingerhoedskruid in Friesland. De Levende Natuur 32, p. 116-117.
Meijden, R. van der, E.J. Weeda, F.A.C.B., Adema & G.J. de Jonckheere, 1983. Flora van Nederland, 20e druk. Groningen.
Soest, J.L. van, 1923. Digitalis purpurea L. (Vingerhoedskruid). Natura 1923, p. 54-58.
Werner, K., 1964. Die Verbreitung der Digitalis-Arten. Wissensch. Zeitschr. der Martin-Luther- Univ. Halle-Wittenberg, Math.-Naturw. Reihe 13 (6), p. 453-486.

Digitalis purpurea L. in eastern Friesland

It is demonstrated that *Digitalis purpurea* has occurred in the same locality near Bergum in the province of Friesland for more than 200 years. D. de Gorter already recorded the plant there as early as 1781.

D. purpurea has been considered a garden escape in the northern part of the Netherlands. However, since the locality near Bergum was far removed from human dwellings in the eighteenth century, and since it is obvious that *D. purpurea* grows there naturally now, it seems better to regard it as a native species in this particular area.